

بررسی تأثیر آموزش گروهی بر میزان آگاهی از تغییرات جسمانی - اجتماعی دوران نوجوانی دختران ۱۴ تا ۱۷ ساله شهر اصفهان ۱۳۸۱*

مریم سیف نراقی^۱ - اکرم منتظرالظهور^۲

چکیده

هدف اساسی در این پژوهش بررسی تأثیر آموزش‌های گروهی بر میزان آگاهی دختران از تغییرات جسمانی - اجتماعی دوران نوجوانی بوده است. جامعه آماری پژوهش دختران نوجوان ۱۴ تا ۱۷ ساله شهر اصفهان است، نمونه آماری آن ۳۲ نفر می‌باشد که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. روش تحقیق آزمایشی است و نمونه آماری پس از هم‌تاسازی به دو گروه ۱۶ نفره گواه و آزمایش تقسیم شدند. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه محقق ساخته همراه با مصاحبه شامل ۲۰ سؤال بسته پاسخ بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت بود. پرسشنامه با محاسبه پایایی ۰/۸۴ و اعتبار بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به اجرا درآمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از آمار توصیفی و آمار استنباطی

*- این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دوره دکتری تخصصی است.

۱- دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی.

۲- دکترای علوم تربیتی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.

استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که آموزشهای گروهی در مورد افزایش میزان آگاهی از تغییرات نوجوانی در دو بُعد جسمانی و اجتماعی مؤثر بوده است و میان نمره‌های دختران نوجوان در مرحله پس از آزمون در دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: آموزش گروهی، دختران نوجوان، تغییرات جسمانی - اجتماعی، دوران نوجوانی.

مقدمه

دوران نوجوانی از آغاز مدنیت همواره مورد توجه دانشمندان، متخصصان تعلیم و تربیت و مسؤولان تأمین بهداشت روانی جامعه بوده است. چون این دوران، مرحله انتقال از کودکی به نوجوانی و بزرگسالی است، می‌توان گفت از دشوارترین و طولانی‌ترین مراحل حیات یک انسان به‌شمار می‌رود (احمدی و محسنی، ۱۳۷۳). دختران و پسران ایرانی به‌طور متوسط در ۱۱ تا ۱۳ سالگی به بلوغ جنسی می‌رسند. با توجه به این واقعیت که قوای زیستی، روحی، روانی، فکری و عاطفی فرد در دوران بلوغ تغییر و تحولات اساسی می‌یابد و بر هر یک از این تغییر و تحولات نیز قانونمندی خاصی حاکم است، می‌توان اذعان نمود که هیچ برنامه‌ریزی برای این دوران بدون آگاهی نسبت به این قانونمندی‌ها مؤثر و کارگشا نخواهد بود (لطف‌آبادی، ۱۳۸۰).

همراه با تغییرات جسمانی نوجوان، عشق و علاقه آنان به دوستان جدید و وقت‌گذرانی و گفت‌وگوهای طولانی با این دوستان نیز دنیای تازه‌ای از عواطف و ارتباط اجتماعی را به روی آنان می‌گشاید. با چنین هویت متحول و گسترش یابنده‌ای است که نوجوانان به تدریج به انسجام هویت جوانی خود می‌رسند و روابط تازه‌ای را با بزرگسالان و جایگاه تازه‌ای را در زندگی ایجاد می‌کنند. نگرشهای فرهنگی نسبت به نخستین تغییرات جسمانی در دختران از تلقی آن به‌عنوان یک مصیبت در یک قطب تا تأثیر شادمانه زنانگی در قطب دیگر متفاوت است. رشد طولی استخوان‌ها چنان سرعتی دارد که نوجوان قدرت تطبیق طبیعی خود را از دست می‌دهد به نحوی که گاهی احساس حقارت می‌کند و یا ممکن است احساس ناراحتی و خجالت بکند (لطف‌آبادی، ۱۳۷۸). نوجوان در صورتی که آگاهی داشته باشد سایر همسالانش نیز مشکلاتی نظیر او دارند

و بخشی از این مشکلات تغییرات مختلف دوران نوجوانی است به مراتب کمتر احساس تنهایی می‌کند (شیمل، ۱۳۷۱). از نظر اریکسون نوجوان برای ساختن هویت خود، در یک زمان با دو گروه از امور درگیر است؛ او باید هم با تغییرات درونی، شناختی و بدنی خود سازگار شود و هم ناگزیر از سازگاری با مجموعه‌ای از نظام‌بخش‌ها و نظام‌های بیرونی و خارجی است که باید هم‌زمان با تمامی این تغییرات سازگاری یابد (احدی و محسنی، ۱۳۷۳).

تغییرات آشکار زیستی در دوره نوجوانی معمولاً با تغییرات آشکار در شیوه‌های ارتباط‌گیری با والدین و همسالان همراه است. بررسی‌های فراستبرگ^۱، مور^۲ و پترسون^۳ (۱۹۸۶) به نقل از هافمن، پریس و هال (۱۹۹۴) در مورد ۱۴۰۰ نفر از نوجوانان و والدین در کلیولند اوهایو نشان داد که اغلب والدین در مورد آنچه که می‌خواستند بدانند و اینکه چگونه مسائل دوران نوجوانی را به فرزندان خود آموزش دهند، دچار سردرگمی و ابهام بودند. علاوه بر این، مادران بیش از پدران احساس مسؤولیت می‌کردند و پدران در زمینه مسائل نوجوانی فرزندان‌شان بیشتر بر مشکلات جنسی پسرانشان تأکید داشتند. از سوی دیگر پیش‌رسی یا کندی رشد جسمانی، رشد ناکافی یا بیش از حد بعضی اندام‌ها در دختران که نمونه انحراف‌هایی هستند که در الگوهای مورد انتظار بلوغ مشاهده می‌شود، هر چند ممکن است اهمیت طبی نداشته باشد، از نظر روانی ممکن است زبان‌آور واقع شوند (پورافکاری، ۱۳۷۶).

به لحاظ ویژگی‌های حساس این دوره پرتلاطم و از آن‌رو که بر اساس آخرین آمار مرکز ایران در سال ۱۳۷۵، بیش از ۵۴ درصد جمعیت کشور زیر ۲۰ سال و ۲۰ میلیون از این جمعیت بین ۱۰ تا ۲۰ سال و ۱۰ میلیون نفر ۱ تا ۱۰ سال دارند. لزوم تدارک برنامه‌ریزی‌های آموزشی جامع و زیربنایی برای پیشگیری از بروز مشکلات و تأمین سلامت روان جامعه بیش از پیش ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. پژوهش حاضر درصدد است که با بررسی تأثیر آموزش گروهی بر میزان آگاهی از تغییرات جسمانی - اجتماعی نوجوانی، پاسخی برای این پرسش بیابد که چگونه می‌توان نوجوان و خانواده‌ها را برای رویارویی مناسب با تغییرات این دوران حساس زندگی آماده ساخت و تجهیز نمود.

روش

روش تحقیق حاضر آزمایشی (تجربی) است که متغیر مستقل در آن آموزشهای گروهی، متغیر وابسته نمره‌های پرسشنامه و متغیرهای کنترل (گواه) نمره‌های پیش‌آزمون، سن، ترتیب تولد، تحصیلات و شغل والدین و سایر اطلاعات جمعیت‌شناختی بوده است. آزمودنیها از بین جامعه آماری که دختران نوجوان ۱۴ تا ۱۷ ساله شهر اصفهان در سال ۸۱ بوده‌اند به صورت نمونه‌گیری تصادفی با اجرای پرسشنامه محقق ساخته مورد پژوهش قرار گرفتند. پس از هم‌تاسازی به دو گروه ۱۶ نفره (گواه و آزمایش) تقسیم شدند. از گروه گواه فقط پیش‌آزمون و پس‌آزمون گرفته شد، اما در مورد گروه آزمایش بعد از اجرای پیش‌آزمون، در ۶ هفته، طی ۱۰ جلسه و هر جلسه ۴۵ دقیقه، مطالب آموزشی مربوط به تغییرات جسمانی - اجتماعی دوران نوجوانی به آنان آموزش داده شد.

طرح تحقیق به کار رفته در این پژوهش پیش‌آزمون با گروه گواه است که از دو گروه دو بار ارزیابی به عمل می‌آید. بار اول اندازه‌گیری با اجرای پیش‌آزمون و بار دوم با پس‌آزمون صورت می‌گیرد. در این تحقیق دو گروه با روشهای هم‌تاسازی جایگزین شده‌اند. نمودار ۱ طرح مورد بحث را نشان می‌دهد.

پس‌آزمون	متغیر مستقل	پیش‌آزمون	انتخاب تصادفی	
T2	-	T1	R	گروه گواه
T2	X	T1	R	گروه آزمایش

نمودار ۱- طرح پیش‌آزمون با گروه گواه

$$t = \frac{D}{SD}$$

D = میانگین تفاوت بین نمره‌های آزمودنیها در عمل آزمایشی (پیش‌آزمون) و نمره‌های آنان در عمل آزمایشی دیگر (آزمون نهایی).

SD = خطای معیار تفاوت میان میانگین‌ها

سپس داده‌های به دست آمده در آزمون نهایی از گروه گواه و گروه آزمایش با آزمون t برای بررسی تفاوت بین میانگین‌های دو گروه مستقل مورد مقایسه قرار گرفت.

نتایج

پس از اجرای جلسات آموزشی، نتایج حاصل از ارزیابی نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی، گروه گواه و آزمایش و همچنین نتایج حاصل از مقایسه نمره‌های گروه گواه و آزمایش نشان داد که بین نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه گواه تفاوت کمی وجود دارد. چون t محاسبه شده ($۰/۹$) از t جدول با احتمال $۰/۰۵$ خطا در آزمون یکسویه ($۱/۷۵۳$) و آزمون دوسویه ($۲/۱۳۱$) کوچکتر است، بنابراین بین نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی در گروه گواه تفاوت معناداری وجود ندارد (جدول ۱).

در بررسی نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی در گروه آزمایشی تفاوت معناداری وجود دارد و چون t محاسبه شده ($۲/۲۵$) از t جدول با احتمال $۰/۰۵$ خطا در آزمون یکسویه ($۱/۷۵۳$) و آزمون دوسویه ($۲/۱۳۱$) کوچکتر است در نتیجه بین نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه آزمایش با نمره‌های آزمون نهایی گروه گواه چون t محاسبه شده ($۳/۸$) از t جدول با احتمال $۰/۰۱$ خطا در آزمون یکسویه ($۲/۴۵۷$) و آزمون دوسویه ($۲/۷۵۰$) و با احتمال خطای $۰/۰۵$ با آزمون یکسویه ($۱/۶۹۷$) و آزمون دوسویه ($۲/۰۴۲$) بزرگتر است در نتیجه بین میانگین نمره‌های آزمون نهایی گروه آزمایش و گواه از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد (جدول ۳) که نشان‌دهنده تأثیر عمل آزمایشی یعنی آموزش گروهی بر دختران نوجوان گروه آزمایش می‌باشد.

جدول ۱- مقایسه نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه گواه

T	df=۱۵ $t \rightarrow ۰/۰۵$	df=۱۵ $t \rightarrow ۰/۰۵$	ΣD	$(\Sigma D - D)^2$	N
۰/۹	۱/۷۵۲	۲/۱۳۱	۱۸	۲۲/۵۶	۱۶

چون t محاسبه شده ($۰/۹$) از t جدول با احتمال $۰/۰۵$ خطا در آزمون یکسویه ($۱/۷۵۳$) و آزمون دوسویه ($۲/۱۳۱$) کوچکتر است نتیجه می‌گیریم که بین نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه گواه تفاوت معناداری وجود ندارد. تفاوت

کمی بین نمره‌های این دو مرحله وجود دارد، اما چون این تفاوت به لحاظ آماری معنادار نیست می‌توان گفت این مقدار تفاوت حاصل تصادف و شانس بر اثر گذشت زمان است.

جدول ۲- مقایسه نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه آزمایشی

T	df=۱۵ t → ۰/۰۵	df=۱۵ t → ۰/۰۵	ΣD	(ΣD-D) ²	N
۲/۳۵	۱/۷۵۳	۲/۱۳۱	۱۲۹	۱۷۱	۱۶

چون t محاسبه شده (۲/۲۵) از t جدول با احتمال ۰/۰۵ خطا در آزمون یکسویه (۱/۷۵۳) و آزمون دوسویه (۲/۱۳۱) کوچکتر است، نتیجه می‌گیریم که بین نمره‌های پیش‌آزمون و آزمون نهایی گروه آزمایشی تفاوت معناداری وجود دارد. یعنی با اطمینان ۰/۹۵ تفاوت بین این نمره‌ها ناشی از خطا، شانس و تصادف نبوده، بلکه نشان‌دهنده تأثیر عمل آزمایش در آن گروه است. عمل آزمایش عبارت بود از آموزش گروهی در مورد تغییرات نوجوانی. بنابراین فرض تحقیق که عبارت است از: «آموزش گروهی به‌طور معناداری بر میزان آگاهی از تغییرات جسمانی - اجتماعی نوجوانی مؤثر است». تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آموزش گروهی تأثیر معناداری بر افزایش میزان آگاهی دختران نوجوان در مورد تغییرات نوجوانی دارد.

نتایج این بررسی با نتایج پژوهش‌های فراستبرگ، مور، پترسون (۱۹۸۶) همخوانی و هماهنگی دارد.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که تفاوت دو گروه گواه و آزمایش در نمره‌ها میزان آگاهی از تغییرات دوران نوجوانی، معنادار می‌باشد و روش آموزش گروهی مؤثر و مفید است.

مزایای این روش: الف) مورد استقبال نوجوانان قرار می‌گیرد و در طول جلسات آموزش، نوجوانان فعال می‌باشند و اعتماد به نفس آنان تقویت می‌شود. ب) باعث افزایش آگاهی و بهبود عملکرد افراد می‌شود.

پیشنهاد

با توجه به تغییرات طی جلسات آموزش در میزان آگاهی نوجوانان پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- طراحی و اجرای برنامه‌های آموزش گروهی کوتاه‌مدت برای نوجوانان در مورد ابعاد مختلف تغییرات دوران نوجوانی.
- ۲- گسترش آموزش‌های ساده و روشن در سطح جامعه از طریق رسانه‌ها و مراکز فرهنگی به دلیل جوان بودن جمعیت و پایین بودن سطح آگاهی‌های عمومی در مورد مسائل نوجوانی.

منابع

- احدی، حسن. نیکچهره محسنی. (۱۳۷۴)، روان‌شناسی رشد (۲) مفاهیم بنیادی در روان‌شناسی نوجوانی و جوانی، تهران، انتشارات بنیاد.
- پورافکاری، نصرت‌الله. (۱۳۷۶)، خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری - روانپزشکی بالینی، جلد اول، تهران، انتشارات شهرآب.
- شیمیل، جان. روان‌شناسی بلوغ و تربیت جنسی کودکان و نوجوانان، ترجمه فضل‌الله شاهلوئی پور، قائمی، (۱۳۷۱)، تهران، انتشارات حسام.
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۷۸)، روان‌شناسی (۲) نوجوانی، جوانی و بزرگسالی، تهران، انتشارات سمت.
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۰)، عواطف و هویت نوجوانان و جوانان، تهران، نسل سوم (سازمان ملی جوانان).
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۰)، رشد و تغییرات تفکر، تهران، نسل سوم (سازمان ملی جوانان).
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۰)، زمینه‌های اجتماعی - فرهنگی رشد نوجوانان و جوانان. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۷۵).

HOFFMAN, L and PARIS, S. ASD HALL, E. (1994). Developmental psychology today sixth Edition. NewYork: Mcgraw-Hill Book Company.

KAPLAN, H, and SADOCKJ. B and GREBB, A. J. (1994). (Synopsis Psychiatry) seventh Edition. Maryland: williams & wilkins, INC of Ornstenic.

وصول: ۸۱/۱۰/۱۸

پذیرش: ۸۲/۱/۳۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی